

שלושה חלוקי כפרה וארבעה סוגי חטאים

דף לימוד מספר 9

(יומא פו,א): "שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר ליה: שלושה הן⁷² ותשובה עם כל אחד ואחד: עבר על עשה ושב - אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר (ירמיהו ג,יד): 'שובו בנים שׁוֹבְבִים'; עבר אדם על מצוות לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, שנאמר (ויקרא טו,ל): 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם'; עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכיפורים תולים ויסוריין ממרקין, שנאמר (תהלים פט,לג): 'ופקדתי בשבט פשעם'; אבל מי שיש חילול השם בידו - אין כוח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסוריין למרק. אלא כולן תולין - ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיהו כב,יד): 'ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם, עד תמתו'."

אלו דברים יש בהם חכמה מאוד, כאשר תבין עניין התשובה, שהוא ההשבה אל השם יתברך. ולפיכך כאשר עבר (על) מצוות עשה, ומצוות עשה אינו (אלא) רק שאינו קונה המצוות מה שראוי לקנות, והוא חסר המצוות שראוי לאדם - לכך התשובה מכפר על זה, ותיכף מוחלין לו. וזה כי ראוי שיהיה (תמיד) התשובה מכפרת, אם לא שיש טעם בדבר ש(בעבורו) אין (ה)תשובה מכפרת. ולא תמצא דבר סברא שלא תהיה התשובה מכפרת כאשר עבר מצוות עשה, כי אין מה שעבר (על) מצוות עשה - (הוא) רק שישב בטל מן המצווה ולא קרב עצמו אל השם יתברך, ועל כן התשובה מכפרת ששב אל השם יתברך (וקרב עצמו אל ה').

אבל כאשר עבר (על) לא תעשה - הוא דבר אחר. כי הפרש יש בין "עשה" ו"לא תעשה". כי העובר העשה - לא עשה מעשה, וכיוון שלא עשה מעשה, רק שלא עשה הגזרה והמצווה שהיה לו לעשות, ולא יאמר בזה (אלא) רק שחסר לו המצווה והמעלה שהיה לו לקנות. לכך התשובה מכפרת. אבל מי שעושה מעשה חטא - נתרחק ממדרגתו הראשונה שהיה לו כבר, ויש בו פחיתות וטומאה בעצמו על ידי חטא, מה שאין כן כאשר הוא עובר (על) מצוות עשה. ולפיכך יאמר שיש בו טומאת החטא. ולפיכך אין לומר בזה שתשובה בלבד מכפרת, כי התשובה אינה רק השבה אל השם יתברך בלבד, אבל לסלק החיסרון והפחיתות וקבלת טומאה - אין כוח בתשובה לסלק דבר כמו זה שעשה מעשה של חטא וקיבל פחיתות. ומפני כך התשובה בלבד אינה מועלת אל (=למי שעבר על) לא תעשה, רק "תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר", כי יום הזה מקרב

הערת - ילמד ענוים דרכו

72 כלומר, אמנם יש ארבעה מקרים שונים, אבל רק בשלושה מהם יש "כפרה". כי במצוות עשה - אין צריך אלא לתשובה.

מסלול 1: יום ד, יא באלול
מסלול 2: יום ה, יא באלול
מסלול 3: יום ב, יג באלול
מסלול 4: יום ד, יג באלול

(את) אותם שנתרחקו והיו נחשבים טמאים⁷³, כדכתיב: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' לפני ה' תטהרו", ומסלק יום הזה הטומאה והפחיתות שקיבל האדם.

ואם חטא בכריתות ומיתות בית דין - אין כוח גם ביום הכיפורים לכפר. וזה כי על ידי כריתות ומיתות בית דין מתרחק מן השם ית' עד שהוא "בעל העדר"⁷⁴. כי כריתות ומיתות בית דין - חייבים עליהם מיתה. ואם כן אין כוח ביום הכיפורים לכפר, שאין יום הכיפורים מכפר (אלא) רק (על) אותם שנתרחקו מן השם יתברך על ידי פחיתות החטא ויום הכיפורים מאסף המרוחקים, וזה שעבר כריתות ומיתות בית דין - מתחייב מחמת חטאו - ההעדר. ולפיכך "תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין". כי מפני שהיסורין הם ממעטין נפש האדם וחיותו, כי כן אמרו: מי שיסורים שולטין בגופו - חייו אינם חיים (=כי "חיים" הם כאשר הוא בבריאותו ובשלמותו). וזה שהיה חייב מיתה - היסורין ממרקים. שהרי כבר אינו נחשב חי, כאשר יסורין שולטין בגופו.

אבל כאשר חטא בחילול השם, אין לומר עליו כשחטא בדבר חילול השם (רק) נתרחק מן השם יתברך עד שאין ראוי אליו החיים (כמו שאמרנו בחטא של כריתות ומיתות ב"ד); אבל החוטא בחילול השם, עונשו שלא יהיה במציאות כלל⁷⁵. מפני שחטא בשמו יתברך, אשר שמו מורה על מציאותו. ולפי גודל השם - כך נודע מציאותו בעולם⁷⁶. ולפיכך אין ראוי לזה החוטא שיהיה כל עצמו נמצא בעולם. וראוי אליו המיתה, עד

הערות - ילמד ענוים דרכו

73 הטומאה יוצרת ריחוק מה', רמז לזה שטמא משולח מחוץ למחנה שכינה או מחוץ למחנה לווייה או אפילו מחוץ למחנה ישראל. ויום הכיפורים "מטהר" כמו שכתוב בפסוק, היינו שמקרב את האדם חזרה אל מדרגתו. ונמצא לפי המהר"ל שיום הכיפורים מכפר בגלל "עיצומו של יום" ולא בגלל התענית והעינויים שמייסרים (בניגוד ליסורים שבכרתות ומיתות בית דין - כדלקמן). העינויים של יום הכיפורים לא באו לייסר, אלא הם חלק ממהות היום שבו אנו מדמים למלאכים. ויבואר עוד בדרוש לשבת שובה, שנלמד לאחר נתיב התשובה.

74 כלומר, לא רק שנכנסה בו טומאת החטא, אלא שהחטא השפיע עליו שאין לו מקום בעולם. אין הוא ראוי לקיום האלוהי, והוא בבחינת "רשעים בחייהם קרויים מתים". היסורים הם סוג של מיתה, שמייסרים את הגוף ומחלישים את כוחותיו.

75 מי שחטא בכריתות דומה לעלה שחיבורו לגזע התייבש מעט, ונתמעטה זרימת המים אליו. עלה זה עדיין קיים, אבל הוא נובל מעט. מי שחטא בחילול השם דומה לעלה שאינו ראוי להיות כלל במציאות, אלא ינשור מהעץ או יישרף ויאבד כליל.

והרי לנו ארבע דרגות: מצוות עשה מקרבת את העלה למקום שיוכל לקלוט יותר אור שמש ומים חיים, וכשנמנע מקיומה - הרי הוא כעלה שנמנע להתקדם למקום זה; עבירה על מצוות לא תעשה היא כעלה שהרחיק עצמו ממקומו למקום גרוע יותר, שבו יש פחות קליטה של אור שמש ומים זכים; עבירה על כריתות ומיתות בית דין היא כעלה שיבש מעט חיבורו לגזע והוא מתחיל לנבול; עבירה על חילול השם היא כעלה שנשר מהעץ, שאינו חלק מהעץ כלל.

76 על אברהם נאמר: "ויקרא בשם ה'" - והיינו שלימד את בני האדם את קיומו של ה'. כי מי שנודע שמו - הכוונה שנודע קיומו. ו"חילול השם" היינו שכביכול גורם שיהיה מקום שיש בו "חלל" ללא שם ה'. היינו שמציאות הבורא אינה קיימת שם.

שלא יהיה עצמו בעולם במציאות. ולפיכך נאמר: "ונגלה באזני ה' צבאות, אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו". ואין זה דומה למי שמתחייב כרת או מיתת בית דין, שזה (שעבר על כרת) בשביל שאין ראוי לקבל החיים (=לחיות חיים תקינים) ולא שיהיה עונשו (שעל ידי שחטא) שביטל עצמו שלא יהיה נמצא, רק שנכרת ממקור החיים. וכאשר יסורים באים עליו, ודבר זה (=היסורים, הוא) ביטול החיים, שאין לו החיים כאשר ראוי, כי ה"חיים" נקרא כאשר הוא בבריאותו ובשלמותו כמו שיתבאר, ומי שיסורין מושלין בו - אין חייו חיים. ולפיכך ביסורין - יש לו כפרה. אבל לא כאשר חטא בחילול השם, שלא שייך לומר עליו כך. כי מפני שחטא בשמו ית', אשר בו נודע ונמצא בעולם, לכך אין ראוי שיהיה כל עצמו (של החוטא) נמצא בעולם. ועוד הארכנו בזה בפרקים אצל "אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם" - ושם מבואר⁷⁷.

ועוד יותר מזה אין ראוי שיהיה בעולם המחלל שם כבודו⁷⁸, כי כל אשר ברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו. ומי שמחלל השם - אין ראוי אליו המציאות (=אין ראוי שיוכה להיות קיים במציאות, כי אינו עושה את תכליתו שנכרא בעבורה) - שהרי כל הנמצאים הם לכבודו ית'.

ומפני כך, אין חילול השם מתכפר להם עד המיתה. והמיתה מכפר הכל. ועוד נתבאר הרבה מזה אצל: "חיה רעה באה לעולם"⁷⁹, ושם מבואר היטב דבר זה, למה המחלל שם שמים אין ראוי אליו המציאות.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע התשובה שמכפרת על ביטול עשה אינה בכלל "חילוקי כפרה"?
- ✦ לפי חילוקי הכפרה, מדוע התיקון של ביטול עשה קל יותר מתיקון עברה בלא תעשה?
- ✦ האם יש צד שבו ביטול עשה חמור יותר מהלאו? מדוע הממאן לקיים עשה מלקין אותו "עד שתצא נפשו"? מדוע עשה דוחה לא תעשה?
- ✦ מה ההבדל בין הריחוק והטומאה שנגרם מעבירת לא תעשה, לחיסרון החיים שנגרם מעבירת כרת?
- ✦ מה עניינה של מצוות "קידוש השם"? מדוע אדם שמייצג את אמונת ישראל ועושה מעשה טוב נקרא "מקדש השם"?

הערות - ילמד ענוים דרכו

77 דרך חיים ד,ד.

78 הפירוש הראשון הוא מצד הקב"ה - מידה כנגד מידה: כמו שהאדם החוטא איבד שם ה' מהמציאות וטען שהוא אינו קיים, כך נעשה לו. הפירוש השני הוא מצד האדם - כל קיום הנבראים הוא רק כדי שיעשו את רצון ה', וזה כל מגמת קיומם. ומי שעושה להפך - שמחלל כבוד ה' - מאבד את מטרת קיומו בעולם.

79 דרך חיים ה,ט.